

Lois Márta

Milyen nézetekkel korrelálnak a kétnyelvűséggel kapcsolatos tévhitek?

Preskriptivizmus és asszimilációtól való félelem felnőtt nyelvtanulók között Magyarországon

1. Bevezetés

A magyarországi idegennyelv-tanulás mérsékelt sikerességére évek óta nagy figyelem hárul. A magyar nyelvtanulók nyelvtanulással kapcsolatos attitűdjeit sokrétűen vizsgálják (pl. Csizér–Kormos, 2007; Öveges–Csizér, 2018), és egyre jobban ismerjük a sajátos, ellentmondásokkal teli viszonyulásukat a nyelvtanuláshoz (Einhorn, 2015a, 34–35. o., 42–46. o.). Tanulmányommal ehhez kívánok kapcsolódni a nyelvtanulási környezet szerepének a kiemelésével. Bemutatom, hogy a nyelvtanulással kapcsolatos nézetek összefüggnek a magyarral kapcsolatos nézetekkel és az oktatás általános nyelvszemléletével, és amellet érvelek, hogy ezek szerepe a nyelvtanulásban meghatározó.

Az elmúlt három évtizedben fontos lépések történtek az idegennyelv-oktatás modernizációjával kapcsolatban Magyarországon. Az óraszámok növekedtek, a tartalmi szabályozókat megújították (Asztalos–Szénich–Csizér, 2020, 257. o.), az eredmények azonban csak lassan jelentkeznek (Öveges–Csizér, 2018). A lakosság nyelvtudása nem éri el az európai átlagot (Eurostat 2018, URL₁), és a nyelvvizgák számának az emelkedése is megtorpant (Rozgonyi, 2019, 4. o.; Nyelvvizsgastatisztikák, URL₂). A nyelvpedagógiai kutatások ennek számos okát azonosították, de jellemzően az osztálytermi munkát és a tanulási folyamatot vizsgálják. A tágabb társadalmi környezet leírására kevesebb figyelmet szentelnek, noha annak fontosságában szakmai konszenzus van.

Tanulmányomban azt bizonyítom, hogy a nyelvtanulók kétnyelvűséggel kapcsolatos nézetei nem függetlenek attól, ahogyan a magyar nyelvről gondolkodnak. A nyelvtanulással kapcsolatos vélekedések a nyelvtanulók magyarról szóló nézeteivel összefüggésben formálódnak, melyek között kiemelkedő szerepet tölt be a preskriptivizmus és az asszimilációtól való félelem. Továbbá a nyelvtanulók kétnyelvűségről szóló nézetei a magyartanáraik vélekedéseivel is összefüggéseket

mutatnak, vagyis az is meghatározó, hogy a tanulókat milyen nyelvszemléletű pedagógusok veszik körül – nem idegennyelv-órán.

2. A kettős egynyelvűség ideológiája

A kétnyelvűséget számos tévhit övezi (lásd Bartha, 1999; Lanstyák, 2007), de a kettős egynyelvűség tévhite a legelterjedtebb (Bartha, 2009, 145. o.). E vélekedés szerint a kétnyelvűek olyan beszélők, akik mindkét nyelvükön anyanyelvi szinten tudnak.

A kettős egynyelvűség tévhite a sztenderd nyelvi ideológiában gyökerezik, az adja az idealizált beszélő elképzelésének alapját. A sztenderd nyelvi ideológia szerint a nyelvekben létezik egy „tökéletes” vagy „helyes” nyelvváltozat, melyet – Tolcsvai Nagy (2007, 30. o.) megfogalmazása alapján – kodifikált, tekintélyi változatnak ismernek el a beszélők. A nem sztenderd változatokat ezekben a társadalmakban a nyelvhasználók a sztenderdhez képest jellemzően alulértékelik. Ebből adódik az ideológia kétnyelvűekre vonatkozó szemlélete, miszerint a kétnyelvűek mindkét nyelvükön „tökéletes” monolingvis beszélők. Holott a valóságban e nyelvhasználók köre is sokkal változatosabb. A sztenderd nyelvi ideológia hatására a kétnyelvű beszélők saját nyelvváltozatukat gyakran elítélik, alulértékelik (pl. Laihonen, 2009, 69. o.), és Bartha (2009, 149. o.) szerint ez meghatározhatja a beszélők, sőt akár az egész közösség nyelvválasztási, iskolaválasztási döntéseit, nyelvi önértékelését. Bartha (2009, 148–149. o.) arra is figyelmeztet, hogy a kétnyelvűséget övező tévhitek a mai napig újratermelődnek különböző kontextusokban, és az idegennyelv-oktatásban is éreztetik hatásukat.

Dolgozatomban a kétnyelvűséggel kapcsolatos nézeteket az idegennyelv-tanulással összefüggésben elemzem, mert az foglalkoztatott, hogy a tanulók Magyarországon, sajátos szociokulturális helyzetükben milyen nyelvtanulókká válnak. Feltételeztem, hogy az oktatási kultúránkat meghatározó sztenderd nyelvi ideológia és néhány egyéb, hagyományosan jelen lévő ideológia (pl. az idegen szavakkal szembeni negatív attitűdök, lásd pl. Lanstyák, 2007, 187–188. o.) megjelennek majd a nyelvtanulók körében. A kérdés azért is érdekes, mert a kétnyelvűséget övező tévhitek a motivált nyelvtanulók között is jelen voltak az adatbázisomban. Beszédes eredmény, hogy a motivált nyelvtanulók sem hitték el, hogy képesek kétnyelvűvé válni. Minél motiváltabbak voltak, annál inkább azt gondolták, hogy a kétnyelvűvé válás egyedüli módja az, ha valaki kisgyermek korában tanul meg két nyelvet (a pontos megfogalmazást, a kutatásban szereplő tételmondatot lásd később).

3. Adatgyűjtés és mintavétel

Vegyes módszerű kutatásomban tanárok és 18–24 év közötti nyelvtanulók nézeteit vizsgáltam. Saját fejlesztésű kérdőívvel és félig-strukturált interjúkkal az anya-nyelvükkel kapcsolatos és a nyelvtanulással kapcsolatos nézeteiket mértem fel.

Az adatgyűjtés 2014 és 2017 között zajlott. Az interjúztatás (tanárok: N=20; tanulók: N=25) és a kérdőívfejlesztés egy időben zajlott, hogy a terepen szerzett tapasztalatokat beépíthessem a kérdőívbe: ez erősítette a kutatás exploratív jellegét. A 2017-ben – kérdőívvel szerzett – kvantitatív adatok (tanárok: N=57; tanulók: N=507) pedig lehetővé tették, hogy a nézetek között korrelációs elemzést végezzek.

Tanulmányom fókuszában a tanulókról szóló kvantitatív kutatás áll. A diákok többsége (418 fő) Budapesten tanult, átlagéletkoruk 20,7 év volt. A főiskolások/egyetemisták (409 fő) közül 126-an magyar szakon, kilencvenen nyelv szakon tanultak, és tizenegyen magyar szakra és nyelv szakra is jártak. Jellemzően két idegen nyelvet tanultak. Az első idegen nyelvüket átlagosan 11,7 évig, a másodikat 4,2 évig, a harmadikat 2,5 évig tanulták az adatgyűjtésig. Rozgonyi (2019, 9. o.) adataihoz viszonyítva a diákok nyelvvizsgaeredményei az országos átlagnál jobbak voltak: 7,1 százalékuknak alapfokú nyelvvizsgálója volt, 70,8 százalékuknak volt közép- vagy felsőfokúja, és csak 22,1 százalékuk nem rendelkezett nyelvvizsgálóval.

4. A kérdőív kérdései és a vizsgált nézetek

A kutatásban használt kérdőív 33 magyar nyelvvel kapcsolatos állítást és 55 nyelvtanulással kapcsolatos állítást tartalmazott a demográfiai adatokat és a nyelvtanulási tapasztalatokat (a nyelvtanulással töltött évek számát és a nyelvvizsgaeredményeket) felmérő kérdések után. Ezeket pontozták az adatközlők hatfokú Likert-skálán. (A pontozást és a tanulmányban szereplő tételmondatokat lásd a Függelékben).

A magyar nyelvről szóló állítások többsége Szabó (2007) és Lanstyák (2007) alapján az idegen szavakkal kapcsolatos attitűdöt, a nyelvművelésbe vetett hitet, és azt mérték, hogy a diákok mennyire fogadják el a „helyes” és „nem helyes” dichotómiát a nyelvi alakulatok értékelésekor. Ezekkel a kérdésekkel azt próbáltam körbejárni, hogy a diákok mennyire azonosulnak a sztenderd nyelvi ideológiával és a nyelvművelői hagyományokkal. Azt is felmértem, hogy az előíró szemlélet a tanulók szerint mennyire volt erős a magyartanáraik – és általában a tanáraik – körében. A kutatás egyik eredménye az, hogy a kérdőívben megadott tételmondatok pontozása után főkomponens-elemzés mutatta meg, hogy a diákok valójában milyen dimenziók mentén gondolkodnak a magyar nyelvről, (lásd alább a faktorokat.)

A nyelvtanulással kapcsolatos részben a nyelvtanulási motiváció leggyakrabban vizsgált tényezőit mértem Csizér–Kormos (2007, 2009) és Taguchi – Magid –Papi

(2009) alapján, illetve néhány közismert nézetet is vizsgáltam. Horwitz (1988, 285. o.) nyomán például szerepelt a kérdőívben a következő hiedelem: Vannak könnyebben és nehezebben tanulható nyelvek. Ebben a részben kaptak helyet a kétnyelvűséggel kapcsolatos kérdések is.

A kérdőívet egy próbavizsgálatban (N=85) teszteltem. A végleges kutatásban ezután Varimax elforgatással kiegészített főkomponens-elemzést végeztem az SPSS Statistics 18 szoftverrel. Egynél nagyobb sajátértékű komponensekkel dolgoztam (vö. Székelyi–Barna, 2008, 23. o.), a több faktorra illeszkedő elemeket kizártam (vö. Székelyi–Barna, 2008, 48. o.), és a kommunalitást 60% körülinek elvártam (vö. Székelyi–Barna, 2008, 23. o.). Így megkaptam azt a faktorstruktúrát, amely a tanulók anyanyelvről és nyelvtanulásról szóló vélekedéseit reprezentálja.

Az anyanyelvről szóló 33 állításból húsz tömörült faktorokba, és a kapott öt faktor együtt a teljes variancia 59,28%-át magyarázta. E faktorok a következők:

1) Az idegentől való félelem (7 kérdés) faktor a nyelvi asszimilációtól való félelmet és az idegen szavakkal kapcsolatos tartózkodó magatartást írja le, pl. Ha egy idegen szó helyett tudunk magyar szót írni vagy mondani, akkor jobb ezt a magyar szót használni.; Nyelvünk nemzetköziesedik az angol nyelv hatására, ezt a folyamatot érdemes lenne lassítani. (Sajátérték: 3,82. A faktor által magyarázott varianciarányad: 19,09%. A faktorba tartozó többi itemet a Függelékben közlöm. Így járok el a többi faktornál is.)

2) A nyelvi előítéletesség faktor (4 kérdés) itemei szerint a beszélők nyelvhasználatából következtetni lehet arra, hogy mennyire okosak, intelligensek vagy műveltek (vö. Kontra, 2009), pl. Ahogy beszél egy ember, abból nagyon gyorsan meg lehet tudni, hogy mennyire okos. (Sajátérték: 2,74. A faktor által magyarázott varianciarányad: 13,71%.)

3) Az adatközlő preskriptivizmusa faktor (4 kérdés) az adatközlők előíró szemléletét mutatja, pl. Nekem nagyon tetszik, ha valaki helyesen beszél: ha figyel a nyelvhelyességre. (Sajátérték: 1,97. A faktor által magyarázott varianciarányad: 9,87%.)

4) A tanárok preskriptivizmusa faktor (3 kérdés) azokat a tapasztalatokat sűríti, hogy a tanulók szerint a tanáraik mennyire voltak preskriptívek, pl. A tanároknak fontos a nyelvhelyesség: jellemző, hogy feleléskor, dolgozatban, sőt egy egyszerű órai szereplésnél is figyelnek rá és javítják.; A magyartanárom fontosnak tartotta a nyelvhelyességet, gyakran javított minket. (Sajátérték: 1,81. A faktor által magyarázott varianciarányad: 9,03%.)

5) Az iskola preskriptivizmusa faktor (2 kérdés) végül a tágabb nyelvi környezet jellemzését adja, pl. Magyarországon az iskolákban elég nehéz helyzetben vannak azok, akik máshonnan jöttek, vagy határon túliak, és tájszólásuk van, mert eléggé elutasítóak az emberek azokkal szemben, akik máshogy beszélnek. (Sajátérték: 1,52. A faktor által magyarázott varianciarányad: 7,58%.)

Ezek a faktorok írták le a tanulók magyarral kapcsolatos vélekedéseit és tapasztalatait. Érdeemes megjegyezni, hogy a faktorok elnevezései (pl. a tanárok preskriptivizmusa) a kutató értelmezését tükrözik. Az egy faktorba illeszkedő tételmondatok csoportjait ugyanis a vizsgálatot végző nevezi el a tételmondatok tartalma alapján. (A faktorokba tömörült itemek megtalálhatóak a Függelékben.)

A faktorok megbízhatónak bizonyultak (Cronbach alfa $< 0,6$), és korrelációs együtthatók számolásával összevethetőek voltak a kétnyelvűségről szóló nézetekkel, melyeket Bartha (2009, 144. o.) alapján a következő tételmondatokkal mértem:

- Kétnyelvű az, aki mindkét nyelven anyanyelvi szinten beszél.
- A kétnyelvűvé válás egyedüli természetes módja az, ha valaki kisgyermek korában, a családjában tanul meg két nyelvet. (Pontozását lásd a Függelékben.)

A magyarról szóló nézetek és a kétnyelvűségről szóló nézetek között mindenképp számítottam korrelációkra, mert az adataimban tettenért magyarról szóló nézetek (vagyis az öt faktor) mélyen összefüggtek a sztenderd nyelvi ideológiával, melyről Bartha (2009, 149. o.) bebizonyította, hogy meghatározó alapja a kétnyelvűségről szóló diskurzusoknak.

5. Korrelációk a magyarról szóló nézetekkel

A magyarról és a kétnyelvűségről szóló nézetek összefüggését Pearson-féle korrelációs együtthatókkal vizsgáltam, és hat szignifikáns eredményt kaptam. Az alábbi, 1. sz. táblázat tartalmazza a korrelációs együtthatókat. A szignifikáns eredményeket csillag jelöli.

1. táblázat. A magyarról szóló nézetek és a kétnyelvűségről szóló nézetek összefüggései

	Kétnyelvű az, aki mindkét nyelven anyanyelvi szinten beszél.	A kétnyelvűvé válás egyedüli természetes módja az, ha valaki kisgyermek korában, a családjában tanul meg két nyelvet.
idegentől való félelem	0,097*	0,136**
nyelvi előítéletesség	0,009	0,093*
adatközlő preskriptivizmusa	0,100**	0,096*
tanár preskriptivizmusa	0,057	0,093*
iskola preskriptivizmusa	-0,070	0,033

(* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$)

Három fontos jelenség alapján értelmezhetjük az eredményeket. Az első az idegentől való félelem, a második az adatközlők előítéletessége és preskriptivizmusa, végül pedig a tanárok előíró szemlélete. Az értelmezés előtt azonban megjegyzem, hogy a kétnyelvűséggel kapcsolatos tévhitek elfogadottsága igen erős volt a diákok között, mert a „Kétnyelvű az” kezdetű itemmel az 507 diákból 434-en egyetértettek (4, 5 vagy 6 ponttal értékelték), és a másik kétnyelvűségről szóló nézetet is elfogadta a többség (298-an pontozták 4, 5 vagy 6 ponttal). Ezek a tévhitek igen elfogadottak, ezért is érdekes, hogy milyen nézetek támogatják meg annyira, hogy a beszélők a mai napig fenntartják őket.

A korrelációk közül az idegentől való félelem faktorhoz kapcsolódó eredmények szerint az a tanuló, aki fél a nyugati kultúra térnyerésétől, az valószínűleg erősebben hisz a kétnyelvűségi tévhitekben. Az idegentől való elzárkózás Magyarországon társadalmi szinten jelentős (vö. Csepeli–Örkény, 2018), és az első együttható szerint a nyelvi sokszínűségtől és sokféleségtől is tartózkodik ez a kultúra. A kétnyelvűség egy kivételes és ritka jelenséggé tűnik fel, hiszen csak azok számítnak kétnyelvűnek, akik mindkét nyelvükön anyanyelvi szinten tudnak (lásd a táblázatban a 0,097 értékű együtthatót.)

A második eredmény szerint (első sor, jobb oszlop) egy tanuló minél inkább hiszi azt, hogy Magyarországnak egy „zárt”, monolingvis, monokulturális országnak kell maradnia, annál kevésbé fogadja el, hogy egy beszélő nem gyermekként, hanem később is (pl. tanulmányai és munkája miatt, vagy költözés miatt) kétnyelvűvé válhat. Az asszimilációtól való félelem nyilvánvaló módon nem kedvez a nyelvtanulásnak, és behatárolja a nyelvtanulók elképzeléseit a nyelvtanulásban elérhető szintekről. Ez a beszélők nyelvi identitását is érinti, hiszen ezek a tanulók magukat valószínűleg egy igen magas fokú idegennyelv-tudás mellett is egy nyelvűnek tartanák.

A korrelációk értelmezésében azt sem zárhatjuk ki, hogy a kapcsolat a másik irányban is létezik. Vagyis nemcsak azt mondhatjuk, hogy az idegentől való félelem táplálja a kétnyelvűségről szóló tévhiteket, és a kétnyelvűséggel kapcsolatos vélekedések valószínűleg változnának egy nyíltabb, befogadóbb társadalmi közegben, hanem az is feltételezhető, hogy a kétnyelvűséggel kapcsolatos laikus nézetek felszámolása segíthet egy elfogadóbb, az asszimilációtól kevésbé féltő beszélő-közösség kialakításában. A korrelációs együtthatót így is értelmezhetjük. Ez felveti a nyelvtanárok és a nyelvészek felelősségét, melyet Bartha (2009, 149–150. o.) és Einhorn (2015b, 55–56. o.) is hangoztat.

Áttérve a második jelenségre, a kétnyelvűséggel kapcsolatos tévhitek azzal is együtt jártak, hogy a tanulók mennyire tartották magukat preskriptívnek és nyelviileg előítéletesnek. Minél előítéletesebbnek és preskriptívebbnek jellemezte ugyanis magát egy tanuló, annál erősebben hitt a kétnyelvűséggel kapcsolatos tévhitekben. E két ideológia valószínűleg igen fontos szerepet tölt be a kettős

egynyelvűség ideológiájának fenntartásában, és mivel az előíró szemlélet hagyományosan igen erős Magyarországon, és Kontra (2009) a nyelvi előítéletesség erősségét is bizonyította: ezek szerepét hosszú távon is jelentősnek feltételezhetjük.

A harmadik jelenségkör a nyelvtanulási környezet egy kifejezett szegmensére hívja fel a figyelmet. A magyartanárok és a nem nyelvszakos tanárok szerepét a nyelvtanulásban a kutatók csak ritkán hangsúlyozzák, pedig eredményeim alapján fontos szerepük bizonyított. A kettős egynyelvűség ideológiáját jobban magukénak érezték azok a nyelvtanulók, akik a magyartanáraikra és általában a tanáraikra úgy emlékeztek, mint akik az előíró szemléletet követték (lásd a tanár preskriptivizmusa faktort az 1. sz. táblázatban). A pedagógusok általános nyelv szemlélete tehát a mai napig a kétnyelvűséget övező tévhitek fenntartását segítik.

Egy korábbi munkámban (Lois, 2016) tanári interjúk elemzésével bizonyítottam, hogy a pedagógusok olyan nézeteket hagyományoznak tovább, melyekkel a nyelveket egymáshoz képest rangsorolják. A magyar nyelvet gyakran kiemelték, például kivételes kifejezőerejével, szinonimákban való egyedülálló gazdagságával és nehezen tanulhatóságával érvelve. Az angol pedig egy minden más nyelvnél egyszerűbb nyelvként konstruálódott meg az interjúkban: jó eszköz a nemzetközi kommunikációra, de nincs mélysége, az interjúkban elhangzottak szerint „egy másodnyelv”, egy „eszközn nyelv”. Ezeket a nézeteket is érdemes lenne korszerűsíteni.

A dolgozat e pontján fontos hangsúlyozni, hogy kutatási eredményeim azért számítanak újdonságnak, mert a magyartanárok és a nem nyelvszakos tanárok felelősségét nem hangsúlyozza a szakirodalom a tanulók idegennyelv-tanulásról szóló nézeteinek formálódásában. A magyarországi nyelv ideológiai kutatások a magyarral kapcsolatos nézetek alakításában emelik ki a magyartanárok – és általában a tanárok – szerepét (pl. Szabó, 2011, 181. o.; Jánk, 2016, 223. o.), de kutatásom szerint annak a hatása a nyelvtanulásra is kiterjed. A Függelékben szereplő tételmondatokból látható, hogy a tanárok preskriptivizmusa faktor nem a nyelvtanárokról szóló tapasztalatokat sűríti, azok mégis kapcsolatban vannak a tanulók nyelvtanulásról szóló nézeteivel.

Összefoglalva eredményeim kiegészítik Bartha (2009) tanulmányát, aki a sztenderd nyelvi ideológia hatását hangsúlyozta a kétnyelvűséget övező tévhitek kialakulásában és fennmaradásában. A sztenderd nyelvi ideológiával összefüggésben lévő nyelvi előítéletesség és preskriptivizmus is együttjár a kétnyelvűséget övező tévhitekkel, és az asszimilációtól való félelem is erősíti újraformálódását. A tanárok szerepét is bizonyították adataim, vagyis a többnyelvűséget övező tévhitek elleni küzdelemre a mai napig szükség van ezen a szintén is.

6. A tévhit a motivált nyelvtanulók között

Kutatásomban a nyelvtanulók nyelvi motivációját is vizsgáltam, és jelen dolgozat 2. fejezetében említettem az ezzel kapcsolatos eredményt. Az integratív motivációt leíró “Mennyire szeretnél hasonlónak válni ennek a nyelvnek a beszélőjéhez?” tételmondat korrelált az egyik kétnyelvűséggel kapcsolatos itemmel, ahogy e fejezetben bemutatom.

A kérdőívben az integratív motivációt két kérdéssel vizsgáltam, és Pearson-féle korrelációs együtthatót számoltam a kétnyelvűséggel kapcsolatos két itemmel (lásd a következő táblázatban és a Függelékben).

2. táblázat. Az integratív motiváció és a kétnyelvűséggel kapcsolatos tévhitek összefüggése

	Kétnyelvű az, aki mindkét nyelven anyanyelvi szinten beszél.	A kétnyelvűvé válás egyedüli természetes módja az, ha valaki kisgyermek korában, a családjában tanul meg két nyelvet.
Mennyire tetszik neked ez a nyelv?	0,057	0,013
Mennyire szeretnél hasonlónak válni ennek a nyelvnek a beszélőjéhez?	0,012	0,138*

(* $p < 0,05$)

Ahogy látjuk, minél elkötelezettebb volt egy nyelvtanuló a célnyelvi beszélőkkel kapcsolatban, annál inkább hitt abban, hogy a kétnyelvűség csak a gyermekkorban alakulhat ki. Valószínűleg a motivált nyelvtanulók szeme előtt is egy “tökéletes”, kiegyensúlyozott, “nyelveket nem keverő” beszélő lebegett, amikor a kétnyelvűekre gondoltak.

Ezt az eredményt rendkívül fontosnak tartom, mert azt bizonyítja, hogy a nyelvtanulási motiváció nem értelmezhető elszigetelten a többi hiedelemtől. A nyelvtanulási motivációra vonatkozó kutatások ugyanis a magyar nyelvtanulókat rendszerint úgy jellemzik, hogy az attitűdjük jó, motivációjuk erős (pl. Nikolov, 2003, 72. o.; Csizér–Kormos, 2007, 40. o.; Öveges–Csizér, 2018, 81. o., 133.o.). Ezek viszont nem adnak magyarázatot a nyelvtanulás mérsékelt sikerességére. Érdemes tudatosítani, hogy a nyelvtanulók nyelvszemléletének összetettebb vizsgálata szükséges, mert a motiváció fontos hajtóerőt jelenthet a nyelvtanulásban, de egyéb érzelmek és hiedelmek megtörhetik az erejét. A 2. táblázatban kiemelt adat például úgy is értelmezhető, hogy a motivált nyelvtanulók sem hiszik el, hogy

kétnyelvűekké válhatnak, vagyis egyfajta korlátozással képzelik el a nyelvtanulás lehetséges kimenetét, végpontját.

7. Összegzés

Dolgozatomban bebizonyítottam, hogy a kétnyelvűséggel kapcsolatos tévhitek a mai napig jelen vannak Magyarországon összefüggésben azzal a preskriptív, purista és előítéletes nyelvszemlélettel, mely a sztenderd nyelvi kultúrát jellemzi. A nyelvtanulók kétnyelvűségről szóló vélekedéseit továbbá nem csak saját ideológiáik, hanem a tanáraik anyanyelvről szóló ideológiái is befolyásolják.

A bemutatott eredmények számos elméleti és pedagógiai következtetésre adnak módot. Az elméleti következtetések közül a legfontosabb, hogy a nyelvi ideológiák folyamatos vizsgálatra érdemesek és szerepük a nyelvtanulásban is meghatározó. A nyelvtanulással kapcsolatos ideológiák mélyen összefüggnek a beszélők első nyelvére vonatkozó nyelvszemléletével, és azzal a szociokulturális közeggel, melyben formálódnak.

Megtudtuk, hogy a nyelvtanulásról szóló nézetek és a nyelvtanulási motiváció nem értelmezhetők egymástól elkülönítve. Eredményeim alapján érdemes a motivációkutatásokban figyelemmel lenni a nyelvtanulással kapcsolatos egyéb nézetekre, tévhitekre, mert azok is alakítják a nyelvtanulói profilt.

A pedagógiai következtetésekre áttérve kijelenthetjük, hogy a nyelvtanulók magyarról szóló nézetei a nyelvtanulásban, a nyelvekről való gondolkodásban meghatározóak. A nézetek felismerése és a nyelvszemlélet formálása fontos tanári feladat. A nem nyelvszakos tanárok felelőssége is nagy, mert a diákok nyelvszemlélete az általuk közvetített tartalmak mentén is formálódik. Ha a nyelvtanulással kapcsolatban korszerű, tudományos alapokon nyugvó nézeteket kívánunk elterjeszteni, akkor a tanárok és a diákok magyarral kapcsolatos ideológiáival is foglalkozni kell. A tanulók nyelvtanulásról szóló nézetei nem fognak korszerűsödni, ha a tanáraik fenntartják az előíró szemléletet és a kétnyelvűségről szóló tévhiteknek megágyaznak az anyanyelvvel kapcsolatos nyelvi ideológiákkal.

Végül érdemes kihangsúlyozni, hogy mégsem hárítható minden felelősség a tanárookra és az iskolákra, hiszen a nyelvekkel kapcsolatos ideológiák egy bezárkózó, monolingvis nyelvi közösség képét vetítik elénk. A Magyarországot jellemző „zárt-ság” valószínűleg még sokáig meghatározza a nyelvekről szóló gondolkodást, melynek feloldásában a tanárok ugyan segíthetnek, de ők sem szakíthatók ki teljesen az őket is körülvevő nyelvi környezetből, nyelvi kultúrából.

Irodalom

1. Asztalos Réka – Szénich Alexandra – Csizér Kata 2020. Nyelvoktatás és autonóm nyelvtanulás – Helyzetkép és megújulási törekvések Magyarországon. In: Ludwig, Christian – Tassinari, Maria Giovanna – Mynard, Jo szerk. *Navigating foreign language learner autonomy*. Hong Kong: Candlin & Mynard ePublishing. 255–279. o.
2. Bartha Csilla 1999. *A kétnyelvűség alapkérdései. Beszélők és közösségek*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
3. Bartha Csilla 2009. Út a többnyelvűség felé? – Nyelvideológiák, attitűdök és nyelvcseré: a kétnyelvűséggel kapcsolatos elképzelések szerepe a kisebbségi nyelvek megőrzésében. In: Borbély Anna – Vanconé Kremmer Ildikó szerk. *Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák. 15. Élőnyelvi konferencia Párkány (Szlovákia), 2008. szeptember 4–6*. MTA Nyelvtudományi Intézet – Gramma Nyelvi Iroda – Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kar Budapest – Dunaszerdahely – Nyitra: Tinta Könyvkiadó. 141–155. o.
4. Csepeli György – Örkény Antal 2018. A nacionalizmus alakváltozása Magyarországon és Oroszországban 1995 és 2013 között. Egy komparatív összehasonlító kutatás eredményei. *Metszetek*. 7/3: 43–63. o.
5. Csizér Kata – Kormos Judit 2007. Az angol nyelvtanulási motiváció alakulása Budapesten tanuló egyetemisták és főiskolások körében. *Magyar Pedagógia* 107/1: 29–43. o.
6. Csizér Kata – Kormos Judit 2009. Learning experiences, selves and motivated learning behaviour: A comparative analysis of structural models for Hungarian secondary and university learners of English. In: Dörnyei, Zoltán – Ushioda, Ema szerk. *Motivation, Language Identity and the L2 Self*. Bristol: Multilingual Matters. 98–119. o.
7. Einhorn Ágnes 2015a. *A pedagógiai modernizáció és az idegennyelv-tanítás*. Miskolc: Miskolci Egyetemi Kiadó.
8. Einhorn Ágnes 2015b. Pedagógiai kultúraváltás az idegennyelv-tanításban? Vitaindító. *Modern Nyelvoktatás* 21/4: 48–58. o.
9. Horwitz, Elaine Kolker 1988. The beliefs about language learning of beginning university foreign language students. *Modern Language Journal* 72/3: 283–294. o.
10. Jánk István 2016. Nem-e magyart tanítunk? – nyelvi alapú diszkrimináció az iskolában. In: Kozmács István – Vančo Ildikó szerk. *Sztenderd – nem sztenderd. Variációk egy nyelv változataira. Válogatás a 18. Élőnyelvi Konferencia – Nyitra, 2014. szeptember 18–20. – előadásaiából I*. Lakitelek: Antológia Kiadó. 223–230. o.
11. Kontra Miklós 2009. Mivel korrelálnak a nyelvi előítéletek Budapesten? In: Borbély Anna – Vanconé Kremmer Ildikó szerk. *Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák. 15. Élőnyelvi konferencia Párkány (Szlovákia), 2008. szeptember 4–6*. MTA Nyelvtudományi Intézet – Gramma Nyelvi Iroda – Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kar. Budapest – Dunaszerdahely – Nyitra: Tinta Könyvkiadó. 37–51. o.
12. Laihonon, Petteri 2009. A magyar nyelvi standardhoz kapcsolódó nyelvi ideológiák a romániai Banságban. In: Lanstyák István – Menyhárt József – Szabó Mihály Gizella szerk. *Tanulmányok a kétnyelvűségről IV*. Dunaszerdahely: Gramma. 47–77. o.

13. Lanstyák István 2007. Általános nyelvi mítoszok. In: Domonkosi Ágnes – Lanstyák István – Posgay Ildikó szerk. *Műhelytanulmányok a nyelvművelésről*. Dunaszerdahely – Budapest: Gramma Nyelvi Iroda – Tinta Könyvkiadó. 174–212. o.
14. Lois Márta 2016. Középiskolai nyelvtanárok nézetei a nyelvek egyenlő(tlen)ségéről és a nyelvérzék szerepéről. In: Reményi Andrea Ágnes – Sárdi Csilla – Tóth Zsuzsa szerk. *Távlatok a mai magyar alkalmazott nyelvészetben*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 131–144. o.
15. Nikolov Marianne 2003. Angolul és németül tanuló diákok nyelvtanulási attitűdje és motivációja. *Iskolakultúra* 8: 61–73. o.
16. Öveges Enikő – Csizér Kata szerk. 2018. *Vizsgálat a köznevelésben folyó idegennyelv-oktatás kereteiről és hatékonyságáról. Kutatási jelentés*.
https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/sajtoszoba/nyelvoktatasi_kutatasi_jelentes_2018.pdf (letöltés ideje: 2022. 03. 14.)
17. Rozgonyi Zoltán 2019. 2020. felsőoktatás és nyelvvizsgák. http://nyelvtudasert.hu/data/uploads/ooo_2020-nyelvvizsgak_jovoje-rz.pdf (letöltés ideje: 2022. 03. 14.)
18. Szabó Tamás Péter 2007. Fiatalok a nyelv fejlődéséről és fejlesztéséről. *Magyar Nyelv* 103/4: 461–470. o.
19. Szabó Tamás Péter 2011. Ideológiák a nyelvi hibajavítás hátterében? Metanyelvi elemzések. In: Hires-László Kornélia – Karmacs Zoltán – Márku Anita szerk. *Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban. A 16. Élőnyelvi Konferencia előadásai*. Budapest – Beregszász: Tinta Könyvkiadó – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézete. 174–183. o.
20. Székelyi Mária – Barna Ildikó 2008. *Túlélőkészlet az SPSS-hez. Többváltozós elemzési technikákról társadalomkutatók számára*. Budapest: Typotex.
21. Taguchi, Tatsuya – Magid, Michael – Papi, Mostafa 2009. The motivation questionnaire used by Taguchi et al. (2009). In: Dörnyei, Zoltán – Ushioda, Ema 2011. szerk. *Teaching and researching motivation* (2nd Edition) Harlow: Longman. 275–283. o.
22. Tolcsvai Nagy Gábor 2007. Nyelvéírás és nyelvi értékelés. Problémavázlat. In: Domonkosi Ágnes – Lanstyák István – Posgay Ildikó szerk. *Műhelytanulmányok a nyelvművelésről*. Dunaszerdahely – Budapest: Gramma Nyelvi Iroda – Tinta Könyvkiadó. 27–32. o.
23. URL1: Eurostat 2018. Number of foreign languages known (self-reported) by age. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=edat_aes_l22&lang=en (letöltés ideje: 2022. 03. 14.)
24. URL2: Nyelvvizsga-statisztikák (vizsgázók száma alapján). Évek szerinti bontás nyelvek szerint 2012–2021. Oktatási Hivatal. Nyelvvizsgáztatási Akkreditációs Osztály. https://nyak.oh.gov.hu/doc/stat/stat_disp.asp?strID=Ao (letöltés ideje: 2022. 03. 14.)

References

1. Asztalos Réka – Szénich Alexandra – Csizér Kata 2020. Nyelvoktatás és autonóm nyelvtanulás – Helyzetkép és megújulási törekvések Magyarországon [Foreign

- Language Teaching and Autonomous Language Learning: An Overview and Innovative Practices in Hungary]. In: Ludwig, Christian – Tassinari, Maria Giovanna – Mynard, Jo szerk. *Navigating foreign language learner autonomy*. Hong Kong: Candlin & Mynard ePublishing. 255–279. o. (In Hungarian).
2. Bartha Csilla 1999. *A kétnyelvűség alapkérdései. Beszélők és közösségek [Basic Issues of Bilingualism: Speakers and Communities]*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó. (In Hungarian).
  3. Bartha Csilla 2009. Út a többnyelvűség felé? – Nyelvideológiák, attitűdök és nyelvcsere: a kétnyelvűséggel kapcsolatos elképzelések szerepe a kisebbségi nyelvek megőrzésében [Are these ways to multilingualism? – Language ideologies, attitudes and language shift: the role of opinions about bilingualism in the maintenance of minority languages]. In: Borbély Anna – Vanconé Kremmer Ildikó szerk. *Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák. 15. Élőnyelvi konferencia Párkány (Szlovákia), 2008. szeptember 4–6. [Language ideologies, attitudes and stereotypes. 15th Hungarian Sociolinguistics Conference, Párkány–Štúrovo (Slovakia), 4–6 September, 2008]*. MTA Nyelvtudományi Intézet – Gramma Nyelvi Iroda – Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kar Budapest – Dunaszerdahely – Nyitra: Tinta Könyvkiadó. 141–155. o. (In Hungarian).
  4. Csepeli György – Örkény Antal 2018. A nacionalizmus alakváltozása Magyarországon és Oroszországban 1995 és 2013 között. Egy komparatív összehasonlító kutatás eredményei [The metamorphosis of nationalism in Hungary and Russia between 1995 and 2013: results of a comparative comparison research]. *Metszetek [Cross-Sections]*. 7/3: 43–63. o. (In Hungarian).
  5. Csizér Kata – Kormos Judit 2007. Az angol nyelvtanulási motiváció alakulása Budapesten tanuló egyetemisták és főiskolások körében [Language learning motivation among students in tertiary education in Budapest]. *Magyar Pedagógia [Hungarian Pedagogy]* 107/1: 29–43. o. (In Hungarian).
  6. Csizér Kata – Kormos Judit 2009. Learning experiences, selves and motivated learning behaviour: A comparative analysis of structural models for Hungarian secondary and university learners of English. In: Dörnyei, Zoltán – Ushioda, Ema szerk. *Motivation, Language Identity and the L2 Self*. Bristol: Multilingual Matters. 98–119. o.
  7. Einhorn Ágnes 2015a. *A pedagógiai modernizáció és az idegennyelv-tanítás [Pedagogical modernization and foreign language teaching]*. Miskolc: Miskolci Egyetemi Kiadó. (In Hungarian).
  8. Einhorn Ágnes 2015b. Pedagógiai kultúraváltás az idegennyelv-tanításban? Vitaindító [Transforming our pedagogical culture in foreign language teaching: proposals for debate]. *Modern Nyelvoktatás [Modern Language Teaching]* 21/4: 48–58. o. (In Hungarian).
  9. Horwitz, Elaine Kolker 1988. The beliefs about language learning of beginning university foreign language students. *Modern Language Journal* 72/3: 283–294. o.
  10. Jánk István 2016. Nem-e magyarot tanítunk? – nyelvi alapú diszkrimináció az iskolában [Do not we teach Hungarian? Linguistic discrimination in the school]. In: Kozmács István – Vančo Ildikó szerk. *Sztenderd – nem sztenderd. Variációk egy nyelv változataira. Válogatás a 18. Élőnyelvi Konferencia – Nyitra, 2014. szeptember 18–*

20. – előadásából I. [Standard and Non-Standard: Varieties of a Language Variety. A selection from the 18th Hungarian Sociolinguistics Conference I., Nitra, 18–20 September, 2016]. Lakitelek: Antológia Kiadó. 223–230. o. (In Hungarian).
11. Kontra Miklós 2009. Mivel korrelálnak a nyelvi előítéletek Budapesten? [Linguistic prejudice in Budapest and its correlates]. In: Borbély Anna – Vanconé Kremmer Ildikó szerk. *Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák. 15. Élőnyelvi konferencia Párkány (Szlovákia), 2008. szeptember 4-6. [Language ideologies, attitudes and stereotypes. 15th Hungarian Sociolinguistics Conference, Párkány–Štúrovo (Slovakia), 4–6 September, 2008]*. MTA Nyelvtudományi Intézet – Gramma Nyelvi Iroda – Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kar. Budapest – Dunaszerdahely – Nyitra: Tinta Könyvkiadó. 37–51. o. (In Hungarian).
12. Laihonon, Petteri 2009. A magyar nyelvi standardhoz kapcsolódó nyelvi ideológiák a romániai Banságban [Language ideologies in the Romanian Banat concerning the Hungarian Standard variety]. In: Lanstyák István – Menyhárt József – Szabó Mihály Gizella szerk. *Tanulmányok a kétnyelvűségről IV. [Studies on bilingualism IV]*. Dunaszerdahely: Gramma. 47–77. o. (In Hungarian).
13. Lanstyák István 2007. Általános nyelvi mítoszok [General language myths]. In: Domonkosi Ágnes – Lanstyák István – Posgay Ildikó szerk. *Műhelytanulmányok a nyelvművelésről [Workshop studies on language cultivation]*. Dunaszerdahely – Budapest: Gramma Nyelvi Iroda – Tinta Könyvkiadó. 174–212. o. (In Hungarian).
14. Lois Márta 2016. Középiskolai nyelvtanárok nézetei a nyelvek egyenlőségéről és a nyelvérték szerepéről [Beliefs of secondary school language teachers about the un/equality of languages and about the role of language learning aptitude]. In: Reményi Andrea Ágnes – Sárdi Csilla – Tóth Zsuzsa szerk. *Távlatok a mai magyar alkalmazott nyelvészetben [Perspectives in Today's Hungarian Applied Linguistics]*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 131–144. o. (In Hungarian).
15. Nikolov Marianne 2003. Angolul és németül tanuló diákok nyelvtanulási attitűdjé és motivációja [Language learning attitude and motivation of students studying English and German]. *Iskolakultúra* 8: 61–73. o. (In Hungarian).
16. Öveges Enikő – Csizér Kata szerk. 2018. *Vizsgálat a köznevelésben folyó idegennyelv-oktatás kereteiről és hatékonyságáról. Kutatási jelentés [Research into the framework and effectiveness of foreign language teaching in Hungarian public education. Research report]*. https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/sajtoszoba/nyelvoktatasi_kutatasi_jelentes_2018.pdf (In Hungarian).
17. Rozgonyi Zoltán 2019. *2020. felsőoktatás és nyelvvizsgák [2020, Higher Education and Language Exams]*. http://nyelvtudasert.hu/data/uploads/ooo_2020-nyelvvizsgak_jovoje-rz.pdf (In Hungarian).
18. Szabó Tamás Péter 2007. Fiatalok a nyelv fejlődéséről és fejlesztéséről [Hungarian young speakers about the development of their first language and how to develop it]. *Magyar Nyelv [Hungarian Language]* 103/4: 461–470. o. (In Hungarian).
19. Szabó Tamás Péter 2011. Ideológiák a nyelvi hibajavítás hátterében? Metanyelvi elemzések [Do Ideologies Conduct Repair? Analysis of Metalanguage]. In: Hires-László Kornélia – Karmacs Zoltán – Márku Anita szerk. *Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban.*

- A 16. Élőnyelvi Konferencia előadásai [Language myths, ideologies, language policy and linguistic human rights in Central Europe in theory and practice. Presentations of the 16th Hungarian Sociolinguistics Conference].* Budapest – Beregszász: Tinta Könyvkiadó – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézete. 174–183. o. (In Hungarian).
20. Székelyi Mária – Barna Ildikó 2008. *Túlélőkészlet az SPSS-hez. Többváltozós elemzési technikákról társadalomkutatók számára [Survival Kit to the SPSS. On the Multivariate Analytical Techniques for Social Science Researchers].* Budapest: Typotex. (In Hungarian).
21. Taguchi, Tatsuya – Magid, Michael – Papi, Mostafa 2009. The motivation questionnaire used by Taguchi et al. (2009). In: Dörnyei, Zoltán – Ushioda, Ema 2011. szerk. *Teaching and researching motivation (2nd Edition)* Harlow: Longman. 275–283. o.
22. Tolcsvai Nagy Gábor 2007. Nyelvleírás és nyelvi értékelés. Problémavázlat [Linguistic description and evaluation]. In: Domonkosi Ágnes – Lanstyák István – Posgay Ildikó szerk. *Műhelytanulmányok a nyelvművelésről [Workshop studies on language cultivation].* Dunaszerdahely – Budapest: Gramma Nyelvi Iroda – Tinta Könyvkiadó. 27–32. o. (In Hungarian).
23. URL1: Eurostat 2018. Number of foreign languages known (self-reported) by age. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=edat_aes_l22&lang=en (Accessed: 14 March 2022)
24. URL2: Nyelvvizsga-statisztikák (vizsgálók száma alapján). Évek szerinti bontás nyelvek szerint 2012–2021 [Language exam statistics (based on the number of examiners). Ratings by year and by language, 2012–2021]. Oktatási Hivatal. Nyelvvizsgáztatási Akkreditációs Osztály. https://nyak.oh.gov.hu/doc/stat/stat_disp.asp?strID=Ao (In Hungarian). (Accessed: 14 March 2022)

Függelék

Példa a vizsgálatban szereplő tételmondatok pontozására

Kérem, jelöld, hogy mennyire értesz egyet az állításokkal!

Veszélyeztetni a magyar nyelvet, ha sok idegen szó honosodik meg benne.

nagyon nem értek egyet 1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 teljesen egyetértek

Csökken a magyarok száma, ez veszélyeztetni nyelvünk fennmaradását.

nagyon nem értek egyet 1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 teljesen egyetértek

A magyar nyelvről szóló faktorok a hozzájuk tartozó tételmondatokkal

1) Az idegentől való félelem faktor: (7 tételmondat)

Nyelvünk nemzetköziesedik az angol nyelv hatására; ezt a folyamatot érdemes lenne lassítani.

Veszélyt látok abban, hogy a globalizáció előrehaladásával a magyar nyelv és kultúra fontossága háttérbe szorul.

Veszélyeztetni a magyar nyelvet, ha sok idegen szó honosodik meg benne.

Az amerikai kultúra terjedése rossz hatással van az európai nemzetek saját hagyományaira. Gyakran zavar az utcán és televízióban (a kirakatokban és a reklámokban) a sok idegen nyelvű felirat.

Ha egy idegen szó helyett tudunk magyar szót írni vagy mondani, akkor jobb ezt a magyar szót használni.

Csökken a magyarok száma, ez veszélyezteti nyelvünk fennmaradását.

2) A nyelvi előítéleteesség faktor: (4 tételmondat)

Ahogy beszél egy ember, abból nagyon gyorsan meg lehet tudni, hogy mennyire okos.

A beszédéből hamar hallatszík, ha valaki nem egy tanult ember.

Ha bekapcsolom a rádiót és egy ismeretlen embert hallok beszélni, kb. 2 perc után meg tudom mondani, hogy az illető mennyire intelligens.

Meg tudom állapítani az emberek beszédéből, hogy mennyire műveltek.

3) Az adatközlő preskriptivizmusa faktor: (4 tételmondat)

Az újságíróknak, az értelmiségieknek, a nyelvészeknek kötelessége a nyelvi példamutatás.

Nekem nagyon tetszik, ha valaki helyesen beszél: ha figyel a nyelvhelyességre.

Vannak a magyarban olyan szavak és kifejezések, amiket sokan helytelenül használnak.

Manapság az emberek igénytelenebbül beszélnek, mint 50 vagy 100 éve.

4) A tanárok preskriptivizmusa faktor: (3 tételmondat)

A tanároknak fontos a nyelvhelyesség: jellemző, hogy feleléskor, dolgozatban, sőt egy egyszerű órai szereplésnél is figyelnek rá és javítják.

A magyartanárom fontosnak tartotta a nyelvhelyességet, gyakran javított minket.

Szerintem az általános iskolákban elég jellemző, hogy a tanárok rászólnak a gyerekekre, és kijavítják őket, hogy magyarul ezt máshogy szoktuk, vagy máshogy kell mondani.

5) Az iskola preskriptivizmusa faktor: (2 tételmondat)

Magyarországon az iskolákban elég nehéz helyzetben vannak azok, akik máshonnan jöttek, vagy határon túliak, és tájshólásuk van, mert eléggé elutasítóak az emberek azokkal szemben, akik máshogy beszélnek.

Magyarországon az iskolákban gyakran megtörténik, hogy kinevetnek valakit azért, ahogyan beszél.

A kétnyelvűséggel kapcsolatos kérdések pontozása

Kérem, jelöld, hogy mennyire értesz egyet az állításokkal!

Kétnyelvű az, aki mindkét nyelvén anyanyelvi szinten beszél.

nagyon nem értek egyet 1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 teljesen egyetértek

A kétnyelvűvé válás egyedüli természetes módja az, ha valaki kisgyermek korában, a családjában tanul meg két nyelvet.

nagyon nem értek egyet 1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 teljesen egyetértek

Az integratív motivációról szóló itemek pontozása

Mennyire tetszik neked ez a nyelv? (Értékelj egy 6-os skálán! Karikázd be!)

egyáltalán nem 1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 nagyon tetszik

Mennyire szeretnél hasonlóná válni ennek a nyelvnek a beszélőjéhez? (Karikázd be! Köszönöm!)

egyáltalán nem 1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 nagyon tetszik

A tanulók ezeket a kérdéseket megválaszolták az első, a második, (és ha volt, a harmadik) idegen nyelvükénél is. A tanulmányban egy olyan integratív motivációról szóló adatot közlök, mely a tanulók legmagasabb pontjait tükrözi. Ha pl. egy tanuló angolul és németül tanult, és az angolnál az első kérdésre 5 pontot adott, de a németnél csak 4-et, és a második kérdésnél az angolra 3 pontot adott, de a németnél 5-öt, akkor mindkét kérdésnél az 5 pontot vettem figyelembe. Az adat tehát egy általános elköteleződést tükröz: azt az integrativitást jelzi, amelyet legmagasabb fokon (bármelyik idegen nyelvvel kapcsolatban) megélt a diák az idegennyelv-tanulás során.

Mivel korrelálnak a kétnyelvűséggel kapcsolatos tévhitek?

Preskriptivizmus és asszimilációtól való félelem felnőtt nyelvtanulók között Magyarországon

Lois Márta, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Nyelvtudományi Doktori Iskola, doktorandusz; loismarta@yahoo.com, ORCID: 0000-0003-2785-9627.

Európában annyira elterjedt nézetté vált, hogy a kétnyelvűség kivételes jelenség (Bartha, 2009, 145. o.), hogy ez Magyarországon is meghatározza a nyelvekről való gondolkodást. Magyarországon emellett jellemzően a sztenderd nyelvi ideológia mentén ítélik meg a beszélők a kétnyelvűeket, vagyis „a kétnyelvűséggel kapcsolatos nyelvvideológiai koncepciók, tévhitek a sztenderd, normatív, a változatosságot kizáró nyelvészeti felfogással karöltve formálódnak, értelmeződnek újra a mai napig különféle kontextusokban” (Bartha, 2009, 149. o.). Tanulmányomban ezt részletezem 18–24 éves nyelvtanulókkal végzett kutatásom alapján, és bemutatom, hogy milyen magyar nyelvről szóló nézetekkel mutatnak összefüggést a kétnyelvűségről szóló nyelvi ideológiák. Kitérek a nyelvtanulási motiváció szerepére is.

Kvantitatív kutatásomban (n=507) magyarról és nyelvtanulásról szóló nézeteket gyűjtöttem kérdőív segítségével, és főkomponens-elemzés után összefüggéseket kerestem Pearson-féle korrelációs együtthatók számolásával. Az eredmények szerint a tanulók kétnyelvűségről vallott nézetei összefüggnek azzal, hogy mennyire kaptak tanáraiktól preskriptív szemléletű anyanyelvi nevelést, illetve azzal, hogy ők maguk milyen mértékben hívei a preskriptív ideológiának. Ezen kívül a kétnyelvűséggel kapcsolatos nézetekkel a tanulók asszimilációs félelme és nyelvi előítéletessége is korrelált. A kétnyelvűségről szóló tévhiteket tehát a mai napig táplálja az a preskriptív, purista és előítéletes nyelvszemlélet, mely a sztenderd nyelvi kultúrával összefügg, és jelen van Magyarországon. Eredményeim szerint még az igen motivált nyelvtanulók is azt vallják, hogy „a kétnyelvűvé válás egyedüli természetes módja az, ha valaki kisgyermek korában, a családjában tanul meg két nyelvet” (Bartha, 2009, 147. o. alapján megfogalmazott item a kérdőívben).

Tanulmányomban kiemelem a magyartanárok és a nem nyelvszakos tanárok szerepét a kétnyelvűséggel kapcsolatos tévhitek fenntartásában, és amellett érvelek, hogy a nyelvtanulási motiváció kutatásában is nagyobb figyelmet kell szentelni a nyelvtanulási hiedelmeknek, mert a motiváció összekapcsolódik azokkal, tőlük nem elszakítható.

Kulcsszavak: *kétnyelvűség, nyelvtanulási motiváció, nézet, nyelvi ideológia, kettős egy-nyelvűség, idegennyelv-tanulás*

З чим корелюють хибні уявлення про двомовність?

Прескриптивізм і страх перед асиміляцією серед дорослих осіб, що вивчають мову, в Угорщині

Марта Лоїс, Католицький університет ім. Петера Пазманя, Докторська школа з лінгвістики, аспірантка; loismarta@yahoo.com, ORCID: 0000-0003-2785-9627.

У Європі загальнопоширеною стала думка, що двомовність є винятковим явищем (Bartha, 2009, с. 145), тож вона впливає на точку зору про мови і в Угорщині. Поряд із цим, в Угорщині мовці судять про двомовних осіб у контексті нормативної мовної ідеології, тобто „пов’язані з двомовністю мовно-ідеологічні концепції, хибні уявлення формуються на основі стандартизованого, нормативного мовного світогляду, що виключає різноманітність, заново відтворюються до сьогодні у різноманітних контекстах” (Bartha, 2009, с. 149). У публікації детально охарактеризовано ці підходи на основі опитування респондентів віком 18–24 роки і показано, які кореляції із поглядами на угорську мову засвідчують мовні ідеології про двомовність. Звернено увагу і на роль мотивації у вивченні мови.

У нашому квантитативному дослідженні (n=507) з допомогою анкетування зібрано погляди про угорську мову та вивчення мов, а після аналізу головних компонентів здійснено пошук залежностей із застосуванням коефіцієнту кореляції Пірсона. Результати засвідчують, що погляди респондентів про двомовність корелюють із тим, наскільки вони отримали від учителів виховання рідною мовою на основі прескриптивного світогляду, а також із тим, наскільки вони самі є прихильниками прескриптивної ідеології. Також із поглядами респондентів стосовно двомовності корелює їх страх перед асиміляцією та мовні упередження. Таким чином, хибні уявлення про двомовність до сьогодні живляться тим прескриптивним, пуристичним і упередженим мовним світоглядом, який пов’язаний із нормативною мовною культурою і поширений в Угорщині. Згідно з результатами, навіть дуже мотивовані до вивчення мов респонденти вважають, що „єдиним природним способом набуття двомовності є те, коли хтось із дитинства засвоює в родині дві мови” (Bartha, 2009, с. 147).

У публікації звернено увагу на роль учителів-мовників та інших педагогів у збереженні хибних уявлень про двомовність та зроблено висновок, що у дослідженні мотивацій вивчення мов більшу увагу необхідно приділити уявленням та стереотипам про цю сферу.

Ключові слова: двомовність, мотивація у вивченні мови, погляди, мовна ідеологія, подвійна одномовність, вивчення іноземної мови

What do beliefs about bilingualism correlate with?

Prescriptivism and fear of assimilation among adult foreign language learners in Hungary

Márta Lois, Pázmány Péter Catholic University, Doctoral School of Linguistics, doctoral student; loismarta@yahoo.com, ORCID: 0000-0003-2785-9627.

It has become such a widespread notion in Europe that bilingualism is an exceptional phenomenon (Bartha, 2009, p. 145) that it also determines the way we think about languages in Hungary. Moreover, in Hungary speakers typically judge bilingualism along the lines of standard linguistic ideology, that is, “the linguistic ideological concepts and beliefs about bilingualism are still being shaped and reinterpreted in various contexts, in tandem with the standard, normative linguistic concept of bilingualism, which excludes diversity” (Bartha, 2009, p. 149, translated by me). In my study I will elaborate on this issue based on my research among 18-24-year-old language learners, and show how linguistic ideologies about bilingualism are related to beliefs about the Hungarian language. I will also discuss the role of language learning motivation.

In my quantitative research (n=507) I collected beliefs on Hungarian and language learning using a questionnaire, and after principal component analysis I looked for correlations by calculating the Pearson correlation coefficients. The results show that students’ beliefs about bilingualism are related to the extent to which they were taught their first language using a prescriptive approach, and to the extent to which they themselves subscribe to prescriptivism. In addition, students’ fear of assimilation and linguistic prejudice also correlated with their beliefs about bilingualism. Thus, misconceptions about bilingualism are still fuelled by the prescriptive, purist and prejudiced linguistic attitudes associated with the standard language culture that are present in Hungary. My results show that even highly motivated language learners believe that “the only natural way to become bilingual is to learn two languages in one’s family from an early age” (one of the items of the questionnaire, based on Bartha, 2009, p. 147).

In my study I highlight the role of teachers in maintaining language ideologies related to bilingualism, and argue that language learning motivation research should also pay more attention to language learning beliefs, because motivation is interlinked with and inseparable from them.

Keywords: *bilingualism, language learning motivation, beliefs, language ideology, double monolingualism, foreign language learning*